

ולכן הוצרך הכתוב "עליה" – לשלול היתר שזזה ביבום ערווה.

ודחינן: **מי דמו**, כיצד ניתן לדמות, ולומר "הואיל והותרה הותרה" ביבום ערוה, לדברי **עולא**, בהיתר הכנסת בהונות מצורע שהוא טבול יום מטומאת קרי! (2)

אחת א-א-א **תינח היבא הנשא** האח המת את אחת האחיות, **ואחר כך נשא** האח החי את האחות השניה.

כיון שתחילה נאסר האח החי באשת המת מצד אשת אח, ורק לאחר מכן, כשנשא את אחותה, הוא נאסר בה באיסור השני של אחות אשה.

אז שפיר היה מקום לדמות את דין היבום לדין טומאת מצורע, ולומר, **דמגו**, הואיל **דאישתרי** שהותר לו האיסור הראשון, שהוא **איסור אשת אח** – **אישתרי נמי**, הותר לו גם **האיסור השני**, שהוא **אחות אשה**.

ומה **טעם** התירו חכמים למצורע שנטמא בטומאת קרי, וטבל, והוא "טבול יום", להכניס בהונותיו לעזרה? והרי הוא אסור בהכנסת בהונותיו לעזרה מחמת היותו "טבול יום" של טומאת קרי, וביאה במקצת שמה ביאה!?

כי **הואיל והותר** איסור ביאה בעזרה לטומאת **צרעתו** – הותר גם איסור ביאה בעזרה לטומאת **קרי**! (1)

ומוכח, שכל ההיתר הוא מדין "הואיל".

שהואיל והותר למצורע איסור הכנסת בהונות בטומאת מצורע, הותר לו גם איסור הכנסת בהונות בטומאת קרי [לאחר שטבל].

ומכאן היה לנו ללמוד לענין יבום, שהואיל והתיר הכתוב איסור ערות אשת אח לגבי יבום, הוא התיר גם איסור ערות אחות אשה לצורך קיום מצות יבום.

2. לא בכל מקום אומר עולא "הואיל ואישתרי אישתרי", אלא רק כשמדובר בשני דברים שהם ענין אחד, וכגון בכרת של עריות, שנכללו כל העריות בכרת אחד, בסוף פרשת עריות, ולכן הואיל והותר כרת של אשת אח היה מקום לומר שהותר הכרת שבאחות אשה, אבל בשני לאוין שנכתבו עליהם עונשים חלוקים בתורה, לא אמר עולא.

ובזה מתורצת קושיית הטורי אבן [מגילה ג ב] מכהן גדול וניזר [רע"א בתשובות הנספחות לדרוש וחדוש, סימן ד, ואחיעזר ח"א ד"ד]. וכתב הראב"ה שאם מיסב אצל אדם אורח שאינו נזהר מלאכול פת של גוי, ויש לו פת של גוי שהיא נקיה יותר מפת ישראל, שאז התירו למארח לבצוע על פת של גוי כדי לכבד את

1. כתבו התוס' בזבחים לג א, וכן תוספות ישנים כאן, כי "הואיל ואישתרי אישתרי" נאמר רק במקום שהיה איסור, והותר.

אבל אם היה לאדם היתר בדבר שמעולם לא נאסר בו, אין אומרים שיהיה מכח זה מותר באיסור אחר.

ולכן, למחוסר כיפורים, שמותר לו להיכנס להר הבית, שהוא מחנה לוי, לא הותר לו להכנס להר הבית כשהוא בעל קרי הואיל ומותר לו להכנס לשם עתה, כשהוא מחוסר כפורים.

ולכן כל ההיתר שלו להכנס הוא מחמת שהותר לו ביום השמיני להכניס בהונותיו לעזרה, על אף שביאה במקצת שמה ביאה, וכיון שהותר לו איסור כניסה בטומאת נגע הותרה לו גם כניסה בטומאת בעל קרי.

ונפלה לפני האח החי לייבום, והותר לו אז איסור אשת אח.

ורק **אחר כך נשא** האח החי את אחותה.

דחזיא, שבאופן כזה היתה ראויה ליה לאח החי, להתייבם לו, **דביני ביני**, בתקופה שבין מיתת האח לבין הזמן שבו הוא נשא את אחותה.

שאו היה מקום לומר גם ביבום כדברי עולא "הואיל ואישתרי אישתרי" ויהיה לו מותר לשאת את אחות אשתו, היות והותר לו איסור אשת אח, ולכן איצטריך "עליה", כדי לשלול זאת.

אלא אם **נשא** האח המת אשה, ולא מת עד שנשא החי את אחותה.

ואחר כך, לפני שמת האח, **נשא** האח החי את אחותה —

נמצא **שלא איחזיא ליה**, שלא היתה אשת המת מותרת לאח החי, **כלל!**

ולכן לא קרינן בה "הואיל ואישתרי אישתרי".

מי, כי האם **לא מודי עולא**, שאם מצורע **ראה קרי בליל שמיני**, שעדיין לא היה ראוי להכניס בהונותיו, שהרי לא הגיע הבוקר שהוא הזמן הראוי להביא קרבנותיו ולהכניס ידיו לעזרה, ונטמא בטומאת קרי — **שאין מכניס ידיו לבהונות**.

וכמו שאמר עולא, שהיות והותר לו להכניס את בהונותיו כשהוא מצורע, הותר לו גם להכניסן בטומאת קריו, שהיתה טומאת הצרעת שהותרה ראשונה, וטומאת הקרי שניה.

ולכן איצטריך "עליה" לשלול זאת.

אלא, אם **נשא** האח החי תחילה את אחת האחיות, ונאסר תחילה באחותה, ורק **אחר כך נשא** האח המת את אחותה, ואז היא נאסרת עליו באיסור שני של אשת אח.

הרי באופן שכזה, **איסור אחות אשה** — **קדים**, קדם לאיסור אשת אח!

ואז אי אפשר לומר הואיל והותר האיסור השני, של אשת אח, הותר גם האיסור הראשון של אחות אשה, שחל לפניו. אלא, האיסור הראשון עומד במקומו.

ואפילו נשא האח המת תחילה, ונאסרה תחילה באיסור אשת אח, ורק לאחר מכן נשא החי את אחותה — **נמי** לא ניחא לומר הואיל ואישתרי אישתרי, היות ואין זה דומה לדברי עולא!

שהרי בענינו של עולא הותר למצורע להכניס את בהונותיו מיד משהאיר הבוקר של היום השמיני, לפני שנהיה המצורע טמא בטומאת בעל קרי.

ולכן, **תינח היכא דנשא** תחילה האח המת, **ומת**.

"הואיל ואישתרי, אישתרי".

הוכתב הגר"א או"ח קס"ח ס"ק יד, שזהו המקור היחיד לדברי הראב"ה.

האורח, רשאי המארח להמשיך ולאכול מהפת של גוי, שהיות והותר לו לבצוע עליה, הותר לו לאכול אותה במשך כל הסעודה, וזכר לדבר

"כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה —
ונכרתו!"

בכך שנקט הכתוב לשון "מכל התועבות",
וכלל את כל העריות, הוא הקיש אותן זו
לזו.

ומעתה, כיון שיש לנו את ההיקש של רבי
יונה, היה מקום לומר שהוקשו כל העריות
כולן — לאשת אח!

והיה לנו לומר מכח ההיקש הזה:

מה אשת אח שריא ליבום — אף כל עריות
נמי שריין ליבום.

ואין לחלק ביו אשת אח שהיא איסור אחד
ובין שאר עריות שיש בהן שני איסורים
[האחד ערוה והשני אשת אח], כי אין
משיבים על ההיקש [רש"י].

לכן כתב רחמנא בערות אחות אשה "עליה",
כדי לשלול היתר יבום באחות אשה,
ובהיקש של רבי יונה לומדים לשאר העריות,
מאחות אשה.

אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא: מכדי,
הרי כל עריות המנויות במשנתנו,

מצד אחד, איבא לאקושינחו לאשת אח,
אפשר להקיש אותן בהיקש של רבי יונה
שיהיה דינן כאשת אח, שהותרה ליבום, וגם
הן תהיינה מותרות להתייבם.

ומאידך, איבא לאקושינחו, אפשר להקיש
את כל העריות לאחות אשה, שנאמר בה
"עליה", לאסור את ייבומה.

ואם כן, תיקשי: מאי חזית, מה ראית,

ולא אומרים "הואיל ואישתרי אישתרי",
היות ש"לא יצא עדיין בשעה [לשעה]
שהיא ראויה להביא בה קרבן, כי קדמה
טומאת הקרי לזמן הראוי להבאת קרבנותיו,
והכנסת בהונותיו.

ואם כן, למאי איצטריך "עליה"?

ומשנינן: אלא, כי איצטריך "עליה" —
היבא דנשא מת אשה, ומת, והותרה ליבום,
ואחר כך נשא האח החי את אחותה, ולכן
היה מקום לומר שהואיל והותר לו איסור
אשת אח, הותר לו גם אחות אשה, מדין
"הואיל ואישתרי אישתרי", ולכן הוצרך
הכתוב "עליה" לשלול זאת.

ואי בעית אימא, להכי איצטריך "עליה",
היות ובלעדיו, אתיא אפשר היה ללמוד שיש
מצות יבום אפילו בכל העריות שיש בהן
כרת — בהיקשא, מדרכי יונה!

שדרש רבי יונה, מכך שהוקשו כל העריות
ביחד, וכפי שיבואר בכרייתא להלן, שיש
ללמוד את דין הערוה האחת מהדין של
הערוה האחרת.

היקשו של רבי יונה הוא בענין החיוב על
העראה [תחילת ביאה] בערוה.

נאמר חיוב על העראה בנדה, שנאמר "את
מקורה הערה". וכיון שנידה הוקשה אל כל
העריות, חייבים בכל העריות, על העראה
בהן.

דאמר רבי יונה, ואיתימא רב הונא בריה
דרב יהושע:

ההיקש של כל העריות זו לזו, נלמד מהא
דאמר קרא בסוף פרשת עריות, ובכללן נדה
[ויקרא יח]:

וגם **הכא**, באחות אשה הנשואה לאחיו יש **תרי איסורי** [אחות אשה ואשת אח].

ותרי איסורי **מתרי** איסורי **ילפינן** בהיקש.

אבל הכא, באשת אח, רק **חדא איסורא** יש בה.

ולכן **תרי** איסורי, של שאר עריות, מאיסורא **חדא** של אשת אח — **לא ילפינן**!

ועתה מביאה הגמרא את שיטתו של רבא, האומר שאכן אין "עליה" בא ללמד על ערוה עצמה שאינה מתייבמת, לפי שאין בכח מצות העשה של יבום לדחות את האיסור כרת החמור של הערוה.

אלא, בא הכתוב "עליה" כדי לאסור את צרתה, ואין די בלימוד של "לצרור" וכפי שיתבאר.

רבא אמר: ערוה עצמה **לא צריכא קרא** ללמד שאינה מתייבמת, היות **דאין עשה** דוחה **לא תעשה שיש בו כרת**.⁽¹⁾

כי איצטריך קרא "עליה" — **למיסר** לאסור את הצרה של הערוה.⁽²⁾

דאקשת, שהקשת את שאר העריות **לאחות אשה**, שנאמר בה "עליה" לאסור את ייבומה, ולמדת בהיקש אל אחות אשה שכל שאר העריות אסורות להתייבם.

אקשינחו, הקש את כל העריות, **לאשת אח**, ולהתיר את יבומן של העריות כמו שהותרה ערות אחות אשה ליבום!?

ועונה הגמרא שני תירוצים:

א. **איבעית אימא**: כשעומדת הברירה:

מצד אחד להקיש את כל העריות לאשת אח, **לקולא**, וללמוד מההיקש שהן מתייבמות.

ואילו מצד שני, להקיש את כל העריות לאחות אשה, **לחומרא**, לאסור אותן לייבום **לחומרא מקשינן**!

ולכן מקשים את כל העריות לערות אחות אשה, להחמיר ולאסרן לייבום.

ב. **איבעית אימא**: **הכא**, בשאר עריות, הנשואות לאחיו, הן **תרי איסורי** [ערוה ואשת אח].

הנלמד מ"עליה", כמו צרתה, והיא פטורה מהיבום גם מתוקף היותה ערות אשת אח.

ובנוסף, חייבים על הערוה עצמה משום אשת אח, היות [ובדף כ עמוד ב] למדנו מ"לקחת" שערוה מפקיעה את הזיקה, כיון שלא קרינן בה "לקחת", וכל שאינה ליבום מחמת שלא קרינן בה "לקחת" הרי היא כאשת אח שלא במקום יבום, כמו שיש לה בנים, שפשיטא שחייבים עליה משום אשת אח.

ועיין בחידושי רבי נחום בתחילת המסכת בכיור דבריו.

2. התוס' סוברים שרבא חולק על עולא, ואינו

1. מסקנת הגמרא, לפי רבא, היא, שערוה עצמה אינה צריכה פסוק לומר שאינה מתייבמת, לפי שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, ומבחינה זאת אין צורך ללימוד של "עליה".

והקשה הברכת שמואל [בסימן ב] הרי עדיין צריך ללמוד מהפסוק הזה שהערוה אסורה משום אשת אח, כי מבלעדי הפסוק "עליה" היה מקום לומר שאכן הערוה אינה מתייבמת מחמת איסור הערוה הרובץ עליה, אך מנין לנו שנשאר עליה איסור אשת אח?

ותירץ, כיון שגילתה תורה שערוה פוטרת צרתה, ואיסור הצרה אינו אלא איסור אשת אח, הרי גם הערוה עצמה אסורה באיסור אשת אח

שלולי לימוד מיוחד לפטור ערוה מיבום, היא היתה מתייבמת, ולא אמרינן שאינה מתייבמת מהטעם שאמר רבא, שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

תא שמע: רבי אומר: מכאן יש ללמוד שערוה וצרתה פטורות מן היבום, שנאמר בפרשת יבום [דברים כה] "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה, ויבמה".

יכול היה הכתוב לומר "ולקח לו לאשה ויבם".

וכיון שבמקום לומר "ולקח", אמר הכתוב "ולקחה", משמע שבא הכתוב למעט, ולומר: ולקחה לאשה הזאת דוקא, ולא לאחרת.

דהיינו, שיש אשה שאין לו ללוקחה.

וכמו כן במקום לומר "ויבם" אמר הכתוב "ויבמה", ומשמע שדוקא לזו הוא מייבם ולא לאחרת.

דהיינו, שבא הכתוב ללמד שיש אשה שאינה מתייבמת.

ומשמעות שני המיעוטים הללו היא: **לאסור צרות ועריות** — ליבום.

ומוכח מדברי רבי שלא כרבא, ואין הטעם שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מספיק, אלא אכן צריך לימוד מיוחד לפטור את הערוה עצמה מהיבום!

ותמהה הגמרא על רבא: וכי ערוה עצמה לא צריכא קרא לאוסרה ליבום?

והא תניא לעיל [ג ב], בכרייתא הדורשת את הפסוק "עליה" כמקור לפטור ערוה מהיבום: אין לי שאסורה מכח הלימוד של "עליה" אלא היא, הערוה עצמה, צרתה מנין, תלמוד לומר "לצרור"!

ומוכח ש"עליה" בא ללמד על הערוה עצמה, ואילו צרתה נלמדת מ"לצרור"!

ומתוצת הגמרא: זה שדורשת הכרייתא את הלימוד מ"עליה" לאסור את הערוה, אין זה בדוקא, אלא צריכים אותו משום צרתה של הערוה, וכפי שתבאר הגמרא לקמן כיצד יש ללמוד את שני הלימודים, "עליה" ו"לצרור".

אך עדיין קשה מהמשך לשון הכרייתא, שמוכח ממנו שהלימוד "עליה" אכן בא ללמד על הפטור של ערוה עצמה מיבום:

והא קתני: אין לי ללמוד מ"עליה" אלא לפטור את הן, העריות כולן!

ומתוצת הגמרא: משום צרותיהן נקטה הכרייתא ללימוד של "עליה" כבר בעריות עצמן, אך אליבא דאמת כל הלימוד הזה נדרש רק לצרות ערוה, וכפי שיבואר להלן.

ומקשה הגמרא על רבא מדברי רבי, המביא מקור אחר לפטור ערוה וצרתה. ומוכח

כולל את טומאת מצורע ואת טומאת טבול יום [ולא יטמא את מחניהם]. ולפיכך כיון שהותר הלאו הזה לצורך מצורע הותר הלאו הזה עצמו לצורך טבול יום, אבל הלאו של אחות אשה אינו הלאו של אשת אח ואם הותר לו לאו אחד, לא הותר לו הלאו השני!

סובר שאומרים הואיל ואישתרי אישתרי, ומה שמצורע טבול יום מכניס בהונותיו הוא משום שהכנסת הבהונות אינה אסורה כי "ביאה במקצת" [כניסת מקצת גופו לעזרה] אין שמה "ביאה".

ועוד חילקו, שהלאו להיכנס לעזרה בטומאה

להבין שהאיסור של צרת ערוה, הנלמד מ"ולקחה", נאמר בכל צרת ערוה.

והיינו, שבהיות הצרה יחד עם הערוה באותו בית, חל עליה שם של "צרת ערוה", ומכח השם הזה היא נאסרת כמו הערוה.

ולפי רבי, כתבה התורה את החידוש של צרת ערוה בפרשת יבום, כדי ללמד שאפילו במקום מצות יבום נוהג איסור זה, וכל שכן שלא במקום יבום.

לכן הוצרך כתוב נוסף, "ויבמה", ללמד שאיסור צרת ערוה נאמר רק במקום יבום, ולא בכל צרת ערוה.

ומבאר הגמרא את הלימוד:

מאי טעמא, כיצד אתה יכול לדרוש את היתר צרת ערוה שלא במקום מצוה מהמקרא "ויבמה"? —

היות וכל המקרא "ויבמה", הוא כתוב מיותר!

שהרי כבר אמר הכתוב לעיל "יבמה יבוא עליה, ולקחה לו לאשה", ודי היה לו בכך, ולא היה לו להוסיף ולומר "ויבם", או "ויבמה", בתוספת האות ה"א.

אלא, בא הכתוב המיותר "ויבמה", ללמד, שהמיעוט מ"ולקחה", המלמד שצרת ערוה אסורה, אינו מלמד על איסור ערות צרה בכלל. אלא, רק במקום יבום הוא דאסירא צרה של ערוה.

אבל שלא במקום יבום — שריא צרה של ערוה.

אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, גם

ומתצת הגמרא את לשון הברייתא: **אימא**, תקן את לשון הברייתא, ואמור בה: **לאסור צרות של עריות!** אבל ערוה עצמה אינה צריכה מיעוט מהפסוק.

ופרכינן: **והא תרי קראי קנסיב ליה!** והרי רבי דורש זאת משני מקראות, מ"ולקחה" ומ"ויבמה".

מאי לאו, בהכרח, שחד מקרא הוא דורש לפטור ערוה מיבום, וחד מקרא הוא דורש לפטור צרה!

ומתצת הגמרא לרבא: **לא**. אין כונת רבי לדרוש את שני המקראות, האחד לערוה והשני לצרת ערוה. כי לערוה עצמה אין צורך בלימוד לאוסרה ליבום, היות ואין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

אלא **אידי ואידי**, בין המקרא הזה ובין המקרא הזה, את שני המקראות, הוא דורש לענין צרה, האחד לאיסור, והשני להיתר.

וכך הוא דורש:

חד קרא, "ולקחה", בא ללמד איסור: "ולקחה" — לזאת, ולא לאחרת.

ובא הכתוב **למיסר**, לאסור צרה של ערוה במקום מצוה. דהיינו, לאסור צרת ערוה במקום מצות יבום.

וחד קרא, "ויבמה" בא להיתר: להגביל את האיסור של צרת ערוה, הנלמד מ"ולקחה", ולומר, שלא כל צרת ערוה אסורה.

ובא הכתוב **למישרי**, להיתר צרה של ערוה שלא במקום מצוה של יבום!

וצריך מקרא מיוחד להיתר צרת ערוה שלא במקום מצות יבום, היות ובלעדיו היה מקום

אמר ליה רב אחא בר ביבי מר, לרבינא:
אכן טענה צודקת היא זו.

אלא, יש לתקן את האמור בשם רבא, והכי
קאמרי כך אמרו משמיה דרבא: צרה נמי לא
איצטריך קרא.

אין צורך בלימוד של "עליה" לפטור צרת
ערוה מהיבום.

כי לאחר שלמדנו את עצם איסור צרת ערוה
מ"לצרור", שיש איסור בצרת ערוה כמו
בערוה, פשוט הוא שאינה מתייבמת, גם ללא
הלימוד מ"עליה", היות ואין עשה דוחה לא
תעשה שיש בו כרת. [כי בסיומה של
הפרשה, נאמר כרת על כל האמור בה, כולל
צרת ערוה, הנלמדת מ"לצרור"].

כי איצטריך קרא "עליה" — למישרי צרה ח-ב
של ערוה שלא במקום מצוה.

ובא הכתוב "עליה" למעט, ולומר, שלא
תעלה על דעתך שהתחדש ב"לצרור" איסור
חדש של "צרת ערוה", וכל ערוה אוסרת את
צרתה כאשר שתיהן נשואות יחד לאדם
אחד.

אלא, זה הוא פטור מיוחד של צרת ערוה
ממצות יבום.

ומבאר הגמרא: מאי טעמא? כיצד אתה
לומד מ"עליה" להתיר צרת ערוה שלא
במקום מצוה?

אמר קרא: "ואשה אל אחותה לא תקח
לצרור [והיינו, לא תקח צרת ערוה] —
לגלות ערותה עליה".

נאמר בפרשת יבום "יבמה יבוא עליה",

ממשנתנו יש לדייק שערוה עצמה אינה
פטורה מהיבום מכח לימוד מן המקרא,
אלא כדברי רבא, שהיא פטורה מן הטעם
שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת.

דקתני במשנתנו: חמש עשרה נשים פוטרות
צרותיהן.

ומשמע שכל החידוש שהוצרך התנא לומר,
שהן פוטרות את צרותיהן מהיבום.

ואילו "פטורות הן עצמן, ופוטרות
צרותיהן", שהיה משמע שיש חידוש גם
בפטור עריות עצמן — לא קתני!

שמע מינה שפטור העריות עצמן אין בו כל
חידוש, כי הן פטורות מחמת הכלל הנוהג
בכל האיסורים, שאין עשה דוחה לא תעשה
שיש בו כרת.

ואם כן, מוכח מלשונה של משנתנו כדברי
רבא.

ועתה מבאר הגמרא כיצד מסביר רבא [וכן
רב אשי, שדייק ממשנתנו כדבריו] את שני
הלימודים, "עליה" ו"לצרור" לצרת ערוה:

והוינן בדברי רבא: ומאי שנא ערוה עצמה,
דלא צריכא קרא לפוטרה מיבום, היות דאין
עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת,

אם כן, צרה של ערוה, אחרי שלמדת
מ"לצרור" שיש איסור של צרת ערוה, נמי
לא תיבעי קרא, אין צורך בלימוד של
"עליה" לפוטרה מן היבום.

שהרי אפשר לפוטרה מן היבום משום הטעם
שאמר רבא, דאין עשה דוחה לא תעשה שיש
בו כרת!?